

*ANNA MARIČOVÁ, LUDOVÉ ZVYKY, OBYČAJE
A POVERY SLOVÁKOV V STAEJ PAZOVE.*

Stará Pazova: SAVPO, Nový Sad: Ústav pre kultúru
vojvodinských Slovákov, 2021, 200.

V roku 2021 Martin Prebudila pripravil na vydanie monografiu *Ludové zvyky, obyčaje a povery Slovákov v Starej Pazove*. Monografia vyšla k nedožitej sedemdesiatke profesorky Anny Maričovej. Doktorka Anna Maričová bola profesorka na Oddelení slovakistiky v Novom Sade, kde učila lingvistické predmety Slovákov, ale aj študentov, ktorým slovenčina nie je materinský jazyk. Do monografie sú zaradené príspevky a štúdiá, ktoré boli publikované v Pazovskom kalendári, v Kultúre slova, prednesené na medzinárodných konferenciách doma a v zahraničí a potom publikované v zborníkoch. Sú to príspevky, v ktorých je výskum zameraný nielen na jazyk, ale aj na zvyky a obyčaje, sú etnografického charakteru. Vo väčšine z nich je použitá etnografická metóda spracovania získaného materiálu. Nárečové výrazy sú zaradené do spisovného kontextu, ktorým sa opisuje príslušný jav, predmet, vec, činnosť a pod. Nárečové slová a slovné spojenia sú vytlačené iným typom písma, kurzívou. Autorka vo svojich príspevkoch uplatňuje čitateľskú fonetickú transkripciu (aby boli prístupné širšej verejnosti). Príspevky v monografii sú zaradené do dvoch tematických celkov. Prvú časť tvoria príspevky, ktoré sú etnografického charakteru, v ktorých sú podávajú rozličné zvyky a obyčaje, spôsob života alebo udalosť z konca druhého tisícročia z prostredia Starej Pazovy. V rámci prvej časti príspevky môžeme zoradiť do niekoľkých tematických celkov. Prvý tematický celok tvoria príspevky, v ktorých autorka píše o staropazovskej kuchyni (*Pol'iouke; Krumpľe; Nadlacke; Kukurica* vo výžive staropazovských Slovákov). V príspevku *Pol'iouke* autorka píše o spôsobe prípravy tradičných polievok, ako sa voľakedy varila *supa*, v ktorý deň sa zvyčajne varila a čo všetko bolo potrebné na prípravu uvedenej polievky. Píše aj o spôsobe prípravy iných polievok (*slatká kapusta, kislá pol'iouka, polievka zo zeleňiho buobu, jablčkouka, hraxová polievka, krumpľová polievka* a ďalšie). Pri každej polievke autorka opísala spôsob prípravy, pri akej príležitosti sa varila alebo v ktorý deň. Po prvom príspevku je poznámka, v ktorej sa píše o spôsobe zápisu nárečových slov a viet. V príspevkoch *Krumpľe* a *Kukurica* vo výžive staropazovských Slovákov profesorka Maričová píše o pestovaní a uskladnení zemiakov a kukurice, na aký spôsob sa pripravali a konzumovali. V príspevku *Nadlacke* sa podáva príprava tejto cestoviny. Do druhého tematického celku v rámci prvej časti sú zaradené spomienkové príspevky, v ktorých si autorka spomína na najradostnejší sviatok Vianoce a zvyky súvisiace s nim, stolovanie počas vianočných sviatkov, vianočné pesničky, vinše, *Lucku, krizbán, polazuvárou* a pod. V ďalšom príspevku autorka píše o zvykoch a terminológii súvisiacou s veľkonočnými sviatkami, *chodeňie s paňičkami*, oblievačky, jedlá, ktoré sa pripravali na Veľkú noc. V príspevku *Z lásky do taniiera* autorka si zaspomínala na niekdajší zvyk na svadbe, keď svadobníci peňažne prispievali mladomanželom. Pokračovaním svadby boli *drdá*, keď sa muži veselej a žartovnej povahy maskovali na tretí deň svadby. S cieľom zachovať pamiatku na niekdajšie zakáľачky (*zabijačke*) profesorka Anna Maričová podľa rozprávania starších Pazovčanov spritomnila túto udalosť. Keďže sa po zakáľачke varievalo domáce mydlo (*domáci sapúm*) v ďalšom

príspevku sa čitatelia môžu dočítať ako to voľakedy robievali nielen v Starej Pazove, ale aj v ostatných slovenských osadách vo Vojvodine. Do minulosti patrí aj príprava domácej morušovej pálenky (*jahodovo páľenuo*). V predkladanej knihe je opísaný celý postup od zbierania moruš, prípravy, až po samotnú pálenku ako konečný produkt. K spomienkovým témam patria aj spomienky na vodu z vrtanej studne, ktorých bolo v Starej Pazove na viacerých miestach, kam obyvatelia chodili po vodu na pitie. Ako sa deti niekedy hrávali, buďto mladšie alebo staršie, chlapčenské a dievčenské hry, autorka opísala v príspevku *Tradičné detské hry staropazovských Slovákov*. „Väčšina tradičných hier bola spoločná tak pre dievčatá, ako aj pre chlapcov. Spolu sa hrali *mátke* a *pajtáši* z tej istej ulice alebo zo susedstva a medzi sebou sa nazývali *šoranĭa* a *šoranke*. Chlapci sa obyčajne nehrali s bábikami a dievčence zase *ňekopali loptu* (nehrali futbal) *ňeklikerali/ňekrikel'ali sa*. Jedny hry sa hrali vonku, iné vnútri. Tých vonkajších bolo viacej a obyčajne sa hrali na tráve pred domami. Druh hry určoval aj vek – menšie deti mali svoje hry a mládež (mládenci a dievky) zasa svoje.“ Na chvíľu strávené v *Brehách* a o pestovaní viniča autorka si zaspomínala v príspevku *Staropazovčania v budariĭe*. „*Budárou* charakterizovala *budárka*. *Budárka* bola paličica, o ktorú sa podopierali pri *budáreĭi*, keď sa šlo do kopca alebo dolu kopcom, bola tiež poruška, keď sa objavil cudzí pes alebo had. S *budárkou* sa chodilo do pekárne, do obchodu, na návštevy, k Dunaju... Deti mali malé *budárke*, dospelí veľké, no všetky boli vyrezávané – *cifruvaĭie* a podľa vzorky sa vedelo, ktorá je čia. .... V septembri *Brehe* spustli – na deti čakala škola, dievky a mládenci sa vrátili ku každodenným povinnostiam a okolo domčekov bolo vidno iba starých. Tak bolo po obaračku, keď sa domov – do Pazovy spolu s plnými sudmi hrozna pobrala celá rodina.“ Autorka končí príspevok slovami, že na *budarinu* sa pamätajú iba ľudia, ktorí sa narodili v minulom storočí. Prvá časť v knihe sa končí poverami súvisiacimi so smrťou. Zaznamenané sú obyčaje súvisiace so smrťou a pohrebom človeka ako dôležitým javom duchovnej kultúry každého národa. V súčasnosti vplyvom urbanizačného vývinu povery súvisiace so smrťou postupne vymizli a súčasné mladšie generácie ich nepoznajú.

Druhý celok v knihe *Ludové zvyky, obyčaje a povery Slovákov v Starej Pazove* tvoria štúdie, ktoré boli uverejnené v zborníkoch a vedeckých časopisoch a súvisia so Starou Pazovou a staropazovským nárečím. V prvej zo štyroch štúdií autorka deskriptívnu metódou do synchronného hľadiska uvádza mužské křstné mená prvých Slovákov v Starej Pazove podľa súpisnej listiny z roku 1775. Čiastočne sa odvoláva na historické údaje a uvádza, že prvé mená boli zapísané po nemecky. Neskoršie boli prepísané do slovenčiny. V týchto zápisoch mená zvyčajne nemali spisovnú podobu. V cirkevných matrikách a listinách vyskytovali sa najčastejšie v hypokoristických alebo familiárnych podobách. Ďalej sa uvádzajú najfrekventovanejšie mužské a ženské mená z toho obdobia. Keďže zapisovatelia neboli Slováci, mená sa zapisovali v rozličných variantných podobách. O dvoch priezviskách staropazovských Slovákov sa píše v štúdiu *Neúradné priezvisko vo funkcii živého mena u staropazovských Slovákov*. Neúradné priezvisko bližšie určuje jednu alebo viacej rodín s identickým úradným priezviskom, ktoré nemožno stotožniť s prezývkou alebo s prímenom. Neúradné priezviská sa utvárali v období, keď Slováci v Starej Pazove žili v domových spoločenstvách, tzv. *zádrugách*, založených na príbuzenskom pokrvnom zväzku. Aj v súčasnosti väčšina Slovákov v Starej Pazove má dve priezviská, jedno úradné a druhé neúradné. V neúradnom styku sa živé meno používa na označenie príslušníkov celej rodiny pochádzajúcej z jednej vetvy. Neúradné priezvisko sa dedí a možno ho považovať za staropazovský fenomén, ktorý sa nevyskytuje v iných slovenských lokalitách vo Vojvodine. Staropazovské nárečie z odborného aspektu je spracované v štúdiu *Reziduálne a inovačné javy v staropazovskom nárečí*. Rozličné hláskoslovné a tvaroslovné zmeny, ktoré nastali v staršom období a čím sa nárečie

líši od spisovnej podoby jazyka (*ketem, voják, ósmi, koňách, na nohi, edom, svrbeť, hlbokéj, šteria a pod.*). Niektoré z uvedených príznakov sa vyskytujú aj v ostatných stredoslovenských nárečiach, iné zasa sú príznačné len pre lokalitu Stará Pazova. Druhý tematický celok uzaviera štúdia *Slová cudzieho pôvodu v slovenskom nárečí Starej Pazovy*. Ako aj v ostatných nárečiach na území Vojvodiny, tak aj v staropazovskom, vyskytuje sa veľký počet archaizmov, zastaraných slov a najmä slov cudzieho pôvodu. Cudzie slová svedčia o styku obyvateľov určitého regiónu so susedným, v ktorom žijú príslušníci iného národa a o dlhodobom spolunažívaní. Niektoré do slovenčiny prenikli v najstaršom období (z latinčiny a gréčtiny), neskoršie z maďarčiny (z oblasti rodinného života, stravovania, odievania, remeselnícka lexika a pod.) a nemčiny (takmer zo všetkých oblastí bežného života). Priamy kontakt so srbským jazykom ovplyvňuje preberanie z tohto jazyka a prostredníctvom srbciny sa do nárečia dostali aj slová z iných jazykov (turcizmy). Cudzie slová sa vo veľkej miere prispôbujú zákonitostiam slovenského jazykového systému, zvlášť v hláskoslovnej rovine. Lexikálna rovina je najotvorenejšia na preberanie cudzích slov. Pri preberaní nastávajú rozličné adaptácie podľa zákonitostí slovenského jazykového systému. V súčasnosti nárečie má silný vplyv na hovorenú podobu jazyka.

Nasleduje súpis uverejnených prác vo vedeckých časopisoch, zborníkoch a Pazovskom kalendári. O *Dialektologických prácach prof. Dr. Anny Maričovej* píše profesorka Anna Makišová a o *Vedeckovýskumnej činnosti profesorky Anny Maričovej* profesorka Jasna Uhláriková. V uvedených dvoch posudkoch zhrnutá je celková vedecká a pedagogická činnosť profesorky Anny Maričovej. Knihu uzavierajú fotografie z rodinného albumu.

Všetky texty v knihe sú bohato a vhodne oživené fotografiami etnografického charakteru. Zaradené sú tematicky ku každému textu a pod každou fotografiou sa uvádza u koho sa tá-ktorá udalosť udiala, rok, osoby na fotografii. Ide o cenné fotografie z konca minulého storočia. Najstaršia fotografia zaradená do knihy datuje z roku 1925. Nasledujú fotografie z ďalších rokov až po tie farebné z roku 2019. Veľmi vzácna je fotografia z roku 1898 na ktorej sú muži v *Brehách*.

Profesorka a kolegyňa Anna Maričová vo svojich dialektologických výskumoch sa zamerala na svoju rodnú Starú Pazovu. Tak zdokumentovala a zachránila od zabudnutia nielen jazyk, ale aj kultúru, zvyky a obyčaje vojvodinských Slovákov v tejto lokalite. Širokej verejnosti sprístupnila nárečie, ktoré pomaly zaniká. Aj napriek tomu, všetko, čo je napísané, zostáva. Tak aj nárečie a o nárečí, zvykoch a obyčajoch zostane zaznamenané nielen Staropazovčanom, ale aj všetkým vojvodinským Slovákom. O to významnejšie je, že mnohé práce boli prednesené a publikované aj v zahraničí, a tak profesorka dala vedieť o nás, o slovenskom vojvodinskom spoločenstve v zahraničí. Tak jej meno bude stále živé a prítomné aj medzi mladšími generáciami, ktoré majú záujem o dialektológiu, jazykovedu a slovenskú vojvodinskú kultúru.

Anna Makišová
Univerzita v Novom Sade
Filozofická fakulta
Oddelenie slovakistiky
makisova.anna@gmail.com